

доц. д-р Силвия Кръстева,
доц. д-р Антоанета Николова
(съставители)

ФОРМИ НА ДУХА

Юбилеен сборник в чест на проф. д.ф.н. Нонка Богомилова

София, 2024

НАУЧНИ РЕЦЕНЗЕНТИ

проф. д.ф.н. Иванка Стъпова
проф. д.ф.н. Лазар Копринаров

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Авторски колектив, 2024

© Силвия Кръстева, Антоанета Николова, предговор, 2024

© Румяна Дамянлиева, оформление на корицата, 2024

ISBN 978-619-01-1377-5

ФОРМИ НА ДУХА

*Юбилеен сборник в чест
на проф. д.ф.н. Нонка Богомилова*

Съставители

*Силвия Кръстева
Антоанета Николова*

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор (<i>Силвия Кръстева, Антоанета Николова</i>)	
Професор Нонка Богомилова: многоликият и многостранен хуманист.....	9

1. ФОРМИ И МЕТАМОРФОЗИ НА ДУХА. ДОСТОЙНСТВОТО НА ФИЛОСОФИЯТА

Философията и държавата (<i>Генчо Дончев</i>)	
Philosophy and the State (<i>Gencho Donchev</i>)	17
Духът: битие, абстракция, понятие, живот или химера? (<i>Валентин Канаваров</i>)	
The Spirit: Being, Abstraction, Concept, Life or Chimera? (<i>Valentin Kanawrow</i>)	28
Формата на философското познание (<i>Силвия Кръстева</i>)	
The Form of Philosophical Knowledge (<i>Silviya Kristeva</i>)	42
Кантовата трихотомия <i>душа-душевност-дух</i> . Опит за модел и превод (<i>Ивайло Димитров</i>)	
Kant's <i>Soul-Mind-Spirit</i> Trichotomy. An Attempt for Modeling and Translation (<i>Ivaylo Dimitrov</i>)	53
Лудвиг Фойербах и критиката на Хегеловата философия (<i>Иво Минков</i>)	
Ludwig Feuerbach and the Critique of Hegelian Philosophy (<i>Ivo Minkov</i>)	61

2. ДУША И ДУХ, ЕЗИК И ВРЕМЕ: ЛИТЕРАТУРНО-ФИЛОСОФСКИЯТ СИНТЕЗ

В озарението от езика – относно истината отвъд познанието на закономерното (<i>Николай Турлаков</i>)	
In the Illumination from the Language – Concerning Truth beyond Knowledge of the Laws of Nature (<i>Nikolay Turlakov</i>).....	77
Кризисната схватка на Георги Господинов с категорията „време“ (<i>Гражина Шват-Гълъбова</i>)	
Georgi Gospodinov's Crisis Struggle with the Category "Time" (<i>Grażyna Szwat-Gyłybowa</i>)	87

Поезия и философия (<i>Антоанета Николова</i>) Poetry and Philosophy (<i>Antoaneta Nikolova</i>)	106
Да философстваме поетически (<i>Пламен Антов</i>) Let us Philosophize Poetically (<i>Plamen Antov</i>)	125
Линейни срещу циклични аспекти в разбирането на Хайдегер за „фюсис“ (<i>Коста Бенчев</i>) Linear vs. Cyclical Aspects in Heidegger's Understanding of "Physis" (<i>Kosta Bentshev</i>)	139

3. ПРИ-РОДНОТО И ЧОВЕШКОТО ДНЕС: ИЗПУСНАТ ЛИ Е ДУХЪТ ОТ БУТИЛКАТА?

Образи на екологията: между хуманизма и мизантропията (<i>Иван Кацарски</i>) Forms of Ecology: between Humanism and Misanthropy (<i>Ivan Katzarski</i>)	155
Репродуктивното клониране и въпросите за свободата и смисъла на човешкото съществуване в ситуацията на техническо безсмъртие (<i>Гергана Попова</i>) Reproductive Cloning and the Questions of Freedom and the Meaning of Human Existence in the Situation of Technical Immortality (<i>Gergana Popova</i>)	172

4. РАЗНОЛИКИЯТ ДУХ НА РЕЛИГИЯТА

Азът в контекста на онтологичния аргумент (<i>Ели Сярова</i>) The Self in the Context of the Ontological Argument (<i>Eli Syarova</i>)	189
В спора около Маркион: Бердяев и Шестов (<i>Нина Димитрова</i>) In the Dispute about Marcion: Berdyaev and Shestov (<i>Nina Dimitrova</i>)	200
Метаморфози на религиозната толерантност (<i>Пламен Макариев</i>) Metamorphoses of Religious Tolerance (<i>Plamen Makariev</i>)	212
Диалогът между религиите като „мултикултурна практика“ (<i>Лилия Сазонова</i>) Interfaith Dialogue as a "Multicultural Praxis" (<i>Liliya Sazonova</i>)	225

5. ЛИЦА НА БЪЛГАРСКАТА ДУХОВНОСТ: ТВОРЧЕСКИ РЕЦЕПЦИИ И ИНВЕНЦИИ

Понятието за изкуство в Естетика на модерното изкуство от Димитър Аврамов (<i>Ангел Ангелов</i>) The Concept of Art in Dimitar Avramov's Aesthetics of Modern Art (<i>Angel Angelov</i>)	237
---	-----

Нелсонианството в България –**Валентина Топузова-Торбова (Димитър Цацов)**

Nelsonianism in Bulgaria –

Valentina Topuzova-Torbova (*Dimitar Tsatsov*) 250

Приложение

Реферат за Александър Стамболийски**и управлението му. [1937–1938] (Валентина Топузова) 261****Време обединително? (Добрин Тодоров)**Time of Unification? (*Dobrin Todorov*) 269**Пътуване със словото (Мина Спасова)**A Journey with the Word (*Mina Spasova*) 278**ПРИЛОЖЕНИЕ****Биобиблиография на Нонка Богомилова 283**

ПРЕДГОВОР

ПРОФЕСОР НОНКА БОГОМИЛОВА: МНОГОЛИКИЯТ И МНОГОСТРАНЕН ХУМАНИСТ

Професор Нонка Богомилова има многостранно и плодотворно творчество. Тя е автор на единадесет монографии, три глави от книги, десетки студии и статии в престижни наши и международни издания, съставител на колективни трудове, ръководител на успешни проекти, обичан преподавател, търсен рецензент (вж. Биобиблиография), автор на множество отзиви за колеги и научни събития. Тя е сред малцината философи и социолози на религията в България, а постиженията ѝ в тази сфера са международно признати. Свидетелство за това са многобройните цитирания на нейни трудове от автори в чужбина, както и многобройните покани за пленарни доклади на международни форуми. Заслужава да се отбележи и изказването на професор Роберто Чиприани от Университета Рома Тре, Рим, Италия, направено в заключителния доклад на една от конференциите на Европейската асоциация за изследване на религията пред стотици изследователи от света в тази област: „Друго важно развитие в социологията на религията е това в пост-комунистическите страни. Най-изявените изследователи са: хърватинът Синиша Зриншчак (2006), полският социолог Ирена Боровик (2001), немецът Детлеф Полак (2003, 2007), беларуската Лариса Титаренко (2004), българката Нонка Богомилова.“ (Cirigliani, 2014: 26). Израз на признанието за нейните качества е и фактът, че два мандата е завеждала секция при Института за философски изследвания – БАН, била е главен редактор на списание „Философски алтернативи“, както и председател и член на солидни научно-експертни комисии.

Нонка Богомилова е носител на редица престижни награди и грантове, сред които се откроява Националната награда „Христо Г. Данов“ на Министерството на културата и община Пловдив за принос в националната книжовна култура в раздел „Автор в областта на хуманитаристиката“ за книгата ѝ *Балканите – белязани пътища* (1991–2016).

Автор е и на три стихосбирки, както и на хумористични материали и шаржове.

Професионалните интереси на професор Богомилова са в сферата на философската антропология, философски въпроси на религията, литературата, обществото. В центъра на вниманието ѝ обаче е преди всичко Човекът с цялото многообразие на силата и слабостта му, „и добър, и зъл, и великодушен, и егоист, и отнемаш надежда, и даващ надежда“ (Богомилова, 2018: 78).

Затова тя не е просто кабинетен учен. За нея изследователската работа е призвание и начин на живот. С цялото си творчество – и като тематика, и като начин на представяне – тя защитава тезата, че истинската философия не може и не трябва да е затворена, откъсната от живота, абстрактна и самодостатъчна. Тя ратува за философстване, в което изследователят влага „и страстното открояване и защита на ценности, близки на неговата душа и сърце толкова, колкото и на неговия интелект“ (Богомилова, 2006: 20). За нея философът има нелеката задача „да бъде вкоренен не само с интелекта, а и с цялото си същество – чувства, страсти, надежди, болки – в онова битие което му е съдено да надмогва и одухотворява“ (пак там: 22).

Самата тя е такъв философ и именно тази сплав на висок интелект и емоционална отдаденост прави творчеството ѝ толкова ценно. Проблемите, на които отдава вниманието си, я вълнуват не само като теоретичен обект, а и като живо битие и преживяване. Ето защо в книгите си тя обговаря както строги теоретични идеи, така и лични впечатления и споделяния, получени „в процеса на живата научна комуникация“ (Богомилова, 2018: 9), а извор на вдъхновение намира във възможността за сплитане и обвързване на „текстовете и реалностите, на мислите и действията, на академическото и практическото“ (пак там: 181), възможност, която се поражда не от директиви и институции, а от зова на самия живот.

Затова книгите ѝ не само говорят за човека, но и *на* човека, те са топли, човешки, бъдещи размисли, но докосващи и сърцето, мъдри, но и вълнуващи.

Нонка Богомилова съумява да съчетае висока научна прецизност и задълбоченост с изключителна диалогичност и фин усет и разбиране за различните виждания, подходи и гледни точки. Това, което изследва, за нея не е просто обект, а преди всичко субект, който трябва да бъде разбран с уважение и причастност, с който е необходимо да се води диалог, а не едностранно да се налагат мнения. „Заповедния и аналитично конструиран слог на нравствения императив“ може и следва да бъде стоплен от „деликатната самодостатъчност на изстрадания човешки опит“ (пак там: 78), посочва авторката и сама неотклонно следва високото нравствено изискване на „простата интелектуална честност“ (пак там: 69).

Всъщност високата нравственост е обект на разглеждане, но това е и основният начин на претворяване, подход и хоризонт, спрямо който се съизмерва авторката и чиито изисквания защитава като свое кредо.

Тази нравственост характеризира не само творбите ѝ – философски, поетични, колегиални, но и начина ѝ на живот. Професор Богомилова е рядък пример за

покрытие на теория и практика, за въплъщение на нравствените идеали, които изследва, в собствения ѝ живот. Тя впечатлява с невероятната си честност, принципност, отстояване на позиции, които намира за справедливи и стойностни. Отстояване, което се осъществява по изключително достоен начин, фино и деликатно. Нонка Богомилова наистина умее да разбира различието, да проумява другостта, да я уважава и почита, да вижда многоликостта на човешката природа и да отчита нейната амбивалентност и колебливост. Самата тя обаче неотклонно се придържа към изискванията на нравствеността и не прави компромиси със себе си.

Нейната диалогичност и отвореност към другите, значението, което отдава на взаимоотношенията и на живота общуване, в което само може да се роди истината, я прави невероятно ценен колега, ръководител, преподавател. Тя винаги е готова да подкрепи другите, да види и изтъкне ценното в техните разработки и търсения. Много са младите колеги, които с благодарност посочват приноса и подкрепата на професор Богомилова в тяхната работа. Много са и тези, които чрез нейните отзиви и рецензии са преоткрили себе си. Нонка Богомилова умее да оцени направеното от другите и да го подкрепи, нещо, което се удава само на онези, които имат спокойно съзнание за собствената си стойност.

Ерудиция, научна и човешка добросъвестност, диалогичност, деликатност и непоколебимост, съпричастност, доброжелателност и великодушие, отвореност и проникновеност и изключителна човечност, може би до голяма степен в смисъла на онова *жън* от китайската философия, което означава не просто любов към хората, но и качеството, което превръща двуногото в истинско човешко същество – това са все качества на неуморния изследовател на човешката душа Нонка Богомилова.

Цялата пъстра палитра и човешкото богатство на житейското дело на проф. Богомилова провокира идеята да намерим отзвук и рефлексията на създаденото от нея в начинанието на този сборник. Нека споделим и тайната, защото една от невероятните страни на проф. Богомилова, която всички ние толкова обичаме!, е нейното изключително чувство за хумор, че отначало тази идея много трудно намери нейното съгласие. С присъщата си скромност тя се съпротивлява доста дълго, но накрая нашата упоритост и решимост я убеди да се впуснем в това начинание. И тогава започнаха да идват прекрасните текстове в този сборник! В обхвата на авторите и на разноликия отзвук на темите и на личността на проф. Богомилова се роди и великолепно заглавие: *Форми на духа*. То е в ядрото си сътворено от проф. Богомилова и отразява нейното проникновено търсене и изследване на духовното, на проявленията на духовността в човешката история, в динамичното ни настояще, а и винаги с поглед към бъдещето на човека, на човешкия свят, на философията.

Да, на първо място излиза философията, събудена и оживотворена през човешкия, дълбоко хуманистичен и свеж поглед на проф. Богомилова. Поставяме

философията в първия тематичен дял на сборника с истински значимото: *Достойнството на философията*. С благодарност тук започваме с текста на доайена на българската философия – проф. Генчо Дончев, текст, специално създаден за юбилейния сборник. Достойнството на философията задължава към обглеждане на фундаменталното, на генезиса на идеалното и на духовността за създаващото се в близките до нас векове философско познание, с повдигане на тревожното питане за бъдещето на философията и за хоризонтите пред съвременния свят и цивилизация.

Животворното начало на творческото и на художествено-поетичното, така характерно за авторските начинания на проф. Богомилова, даде конституцията на втория тематичен дял: *литературно-философският синтез*. Той се конституира в екзистенциалната среща на езика и времето, създавайки нови измерения на духовното. Прекрасните текстове от този дял изследват как стихията и откровенията на поетичното, изобретяването на света се спояват с философското, как художественото слово прониква времето и историята, създавайки нова космология, космогония и митология на съвременността, в лабиринта на модерното съзнание: озарения и скепсис.

Защото, както ще ни убедят авторите от третия тематичен дял: *Природното и човешкото днес*, надали има по-новаторска, но и по-странна, и озадачаваща епоха от нашата, днес. На полето на постмодерната философска антропология и социология излизат феномените на глобализацията се човек с новото му отношение към природата, но и вече към собствена „човешка екология“. Невероятните трансформации и модуляции на човешкото в технологичния напредък се нуждаят от легитимни начини да просъществуват, но и повдигат етически и ценностни въпроси до степен да изменят цялата постановка на етическото и постижимото за човека в ерата на тотален технологичен напредък.

В цялата турбуленция на постмодерния свят остава като център, а може би и като пристан – поне за достойното, изконно човешкото и винаги отговарящо на „копнежа по абсолютното“, по трансцендентното, както го назовава проф. Богомилова (Богомилова, 1994; 2018) – отношението на човека към религията. Но и тук е сложен печатът на съвременната епоха, в която царства *Разноликият дух на религията*. Имаме едно изключително доказателство за необходимостта и неотменимостта на това отношение – в дълбината на метафизическото пораждане на трансцендентната Азна насоченост. Имаме и демонстриране на цялата сложност на проблема за съвременния дискурс и праксис на религиозното – и като вътречовешко изповядване, и като диалог на толерантност и необходима комуникация и съжителство в обхвата на глобалното човечество. Тази тема се оказва в живия център на реалната среща, даже сблъсък на общочовешкото културно многообразие и явно ще бъде сцената за решения и за генералната практическа задача за изграждане на социалната тъкан и взаимодействие на постмодерното човешко

планетарно общество, реално – във всяка държава, във всеки град, във всяко реално човешко общуване и съжителство.

Винаги за проф. Богомилова е било важно да сме уникални, творчески и себе си пред лицето на традицията и на целокупната философия. С многобройните си текстове и изследвания, с живия си интерес към родната духовност, история и философия, тя винаги е осъществявала това на дело. Така се роди и петият дял на юбилейния сборник: *Лица на българската духовност*. Текстовете тук ни дават възможност да се докоснем до изворите на модерната българска духовност, да узнаем за естетическите мащаби, моралните устои и социалните идеали, идващи от най-близкото ни минало. Срещаме сме и с проект за непосредственото ни бъдеще – за новото ни духовно и народностно конституиране като ангажимент и задача, на които да отговорим днес. За нас е чест и радост да публикуваме текст на г-жа Валентина Топузова-Торбова, и то като първа публикация, с което добавяме още един публикуван текст към нейното духовно наследство.

Завършваме с емоционална покана за път и още приключения с постиженията на Словото и Духа в развитието на човека и човешкия свят – във великолепната, и бляскава, и тревожно-питаща, винаги незавършващата поредица, винаги жадуваща и раждаща нови *Форми на духа*.

Съставителите, 17.09.2023 г.

ЛИТЕРАТУРА

- Богомилова, Н. (2018). Религията днес: между Theos и Anthropos. Изд. „Парадигма“, София.
- Богомилова, Н. (2006). Жизнеността. Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София.
- Богомилова, Н. (1994). Копнеж по абсолютното. Съюз на учените в България, София.
- Cipriani, R. (2014). “New Movements and Trends in the Sociology of Religion: an Overview”. In: Ábrahám Kovács, James L. Cox and Contributors, *New Trends and Recurring Issues in the Study of Religion*. Budapest: L’Harmattan, France, 15–33,
http://www.academia.edu/37852595/New_Trends_and_Recurring_Issues_in_the_Study_of_Religion